

УДК 398:82-144 (477) + (410)

ББК 82.0-432

**КОМПАРАТИВНЕ ВИВЧЕННЯ НАРОДНОЇ БАЛАДИ:
УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКИЙ КОНТЕКСТ*****О. В. Карбашевська**

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57; тел. +380 (342) 59-60-69;
e-mail: oksanakarba@gmail.com*

Окреслено становлення порівняльного баладознавства в Україні та США. Проаналізовано міжнародний сюжет “старша сестра топить із задрощів і ревнощів молодшу” на матеріалі українських і британських народних балад. Зроблено висновок про схожості на рівні сюжету, композиції, образів та художніх засобів. Вияскравлено атенційний стиль у змалюванні типологічно оприявлених подій.

Ключові слова: порівняльна фольклористика, українсько-британський контекст, народна балада, поетика, український сюжетний тип I – С-5, “The Twa Sisters” (Чайлд № 10), образ жіночої краси.

Інтенсифікація міжкультурних контактів як невід’ємна ознака сучасного фольклорного простору актуалізує історико-порівняльні дослідження міжфольклорних контекстів. Культурологічне спрямування компаративних студій утворює ідею багатоманітності етнокультур та їх рівноправного співіснування, а також є ключем до розуміння чинників формування самототожності нації та її духовних здобутків. Це закономірно, “адже при визначенні національної специфіки не можна обійтись без порівняння її з словесністю інших народів” [9, с. 49]. За твердженням Я. Гарасима, “осмислення національної своєрідності українського фольклору як явища світового” належить до “низки невідкладних завдань сучасної фольклористичної думки в Україні” [4, с. 1-2].

Теоретичне осмислення проблем порівняльного баладознавства має глибоку наукову традицію в українській фольклористиці. Попри те, що потрібність і логічність порівняльних фольклористичних студій української словесності у світовому контексті показали ще українські

* Ця розвідка є складовою статті “Die ukrainische und britische Folkloreballade mit persönlicher Thematik (Poetik, Typologie, Originalität) = Українська та британська фольклорна балада особистої тематики (поетика, типологія, самобутність)” у “Jahrbuch der IV. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik "Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht.” – Verlag Otto Sagner, München – Berlin, 2014. – Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. – Bd. 2013 / [Herausgegeben von Olena Novikova, Peter Hilkes, Ulrich Schweier]. – S. 334-347”.

вчені останньої третини XIX – початку XX ст. (передусім, В. Гнатюк, М. Драгоманов, М. Грушевський, Ф. Колесса, М. Сумцов, І. Франко та інші), ідеологія тоталітарного режиму СРСР за рідкісними винятками (зокрема гідна подиву багатолітня й титанічна праця Григорія Нудьги (1913–1994) “Українська дума і пісня в світі”, котра була повністю опублікована у двотомнику лише у 1997-1998 роках) обмежувала вітчизняні дослідження національної пісні переважно слов’янським ареалом.

“Один із найяскравіших фольклористів світу” [3, с. 68] М. Драгоманов (1841–1895) започаткував й активно провадив академічні порівняльні студії української фольклорної балади. Так, у “Передмові” до першого тому видання “Исторические песни малорусского народа” (1874) [12, с. XVI-XVII] й у дослідженні “Відгук лицарської поезії в руських народних піснях. Пісні про «Королевича»” (1874) [11, с. 67, 84] вчений наголошував на “доконечності” компаративного аналізу жанру фольклорної балади. Аналізуючи українські, польські, бретонські, німецькі баладно-пісенні версії зловісного сну королевича про смерть дружини-породіллі, М. Драгоманов писав: “Тим часом порівняння українських пісень із великоруськими, та й з іншими слов’янськими й західноєвропейськими, повело би за собою вияснення як загальних, так і індивідуальних рисів української поезії й побуту, наскільки він у ній відбився. Порівняний дослід особливо доконечний щодо таких пісень, котрі ми думаємо, найкраще буде назвати бальлядами” [11, с. 67]. І далі: “Коли ми будемо мати докладний порівняно-історичний дослід про українські народні пісні, то між інчим ми будемо в стані судити про ступінь культурної стичности України з Заходом і про ту роль посередника, яку вона грала в сім згляді і для Східньої Русі” [11, с. 84].

Подаючи одне з перших визначень народної “бальляди” в українській фольклористиці (“то пісні епічного змісту, що, оповідаючи, звичайно мають за сюжет яку-небудь сумно-ефектну подію”), М. Драгоманов підкреслив “ефектність” мандрівних пісень, завдяки якій ті “переходять від народу до народу” [11, с. 67], а також гуманність української балади про сон королевича, що і визначає, на думку вченого, самотність національної обробки цього міжнародного мотиву [11, с. 83]. У студії “Фатальна вдова (карно-психологічна тема в українській народній пісні)” (1888) М. Драгоманов виокремив не лише “багатство та виразність психологічного аналізу” української пісні, а й уснопоетичний “реалізм оброблення”, “ясність освічення” “психологічної основи та обстави” екзистенційних колізій: “Але, може, головну вартість сих пісень чинить багатство та виразність психологічного аналізу, що роблять часто сі прості мужицькі пісеньки взірцями скусного реалізму” [13, с. 134]. Таким чином, висновки великого українського культуролога про психологізм міжнародного жанру, гуманізм і реалізм української пісні й балади є основоположними для проведення зіставного аналізу українських і британських балад, встановлення їх типології та самотності.

Як і М. Драгоманов, на сюжетну близькість українських і західних баладних пісень звернули увагу і В. Гнатюк у рецензії на збірку Е. Порембовича (1909) [5, с. 223], і Ф. Колесса – Г. Людеке (1926) [15, с. 392], у яких виокремили аналогічні мотиви та теми європейської й української пісенності. Притім, В. Гнатюк шкодував: “а студії в сім напрямі, розпочаті М. Драгомановим та не продовжувані тепер ніким, довели би до світлих результатів, що дали би багато нового не лише для нашої етнографії, але й історії культури” [5, с. 223-224].

Прикметно, що М. Драгоманов в листах до І. Франка за 1887, 1888, 1893 рр. відзначав важливість праці американського вченого Ф. Чайлда (1825-1896), без якої не можна було уже досліджувати мандрівні теми в українській фольклорній пісні й прозі [17, с. 244, 304, 464]. Згодом, у 1914 р., І. Франко в передмові, яка й до тепер залишається однією з найбільш авторитетних і цитованих в українській гуманітаристиці, до власних переспівів старшотландських балад написав про укладений Ф. Чайлдом збірник британських балад як про “многочінне видання, в яким із особливою старанністю визискано шведські, норвезькі та інші північно-германські збірки народних пісень, являється необхідною основою для кожного вченого, що хотів би зайнятися порівняним дослідом народних пісень баладового змісту” [18, с. 144].

С. Вольф, автор статті “Френсіс Джеймс Чайлд” у вісімнадцятому томі “Кембриджської історії англійської та американської літератури” (1907-1921), охарактеризував багатотомник “Англійські й шотландські народні балади” (1882-1898) за редакції американського науковця як “вичерпний корпус англійського баладного матеріалу й значний приклад компаративного вивчення літератури” [25, с. 72]. Укомплектація “безцінної” бібліотеки фольклору в Гарвардському університеті (близько 7000 одиниць) [22, с. XXVIII], відбір і згромадження дослідником 305 номерів (1300 варіантів) баладних взірців британського фольклору заклали підвалини американської фольклористики. Важливо, що “завдяки зусиллям Чайлда і Кіттреджа, Гарвард став центром літературознавчого (literary) (за книгами, плакатами, манускриптами. – *О.К.*) дослідження фольклору у Північній Америці наприкінці XIX і початку XX ст. й на сьогодні залишається центром для компаративних студій з фольклору” [20, с. 5]. На позначення традиційної народної балади Британії закріпився термін “балада Чайлда” від прізвища американського фольклориста [19, с. 108].

У нашій порівняльній студії класифікуємо британські балади відповідно до нумерації Ф. Чайлда, українські – за сюжетно-тематичним каталогом О. Дея, який український фольклорист оприлюднив у монографії “Українська народна балада” (1986) – “найоб’ємнішому й найглибшому в Україні дослідженні” [10, с. 363]. Тут 288 сюжетів угруповані в тематичні сфери, цикли і сюжетні типи. Джерельною базою слугує антологія “Балади. Кохання та дошлюбні взаємини” (1987) в упорядкуванні

О. Дея, А. Ясенчук, А. Іваницького в серії “Українська народна творчість”, перший том – перша частина п’ятитомника “Англійські й шотландські народні балади” (перевидання, 1898) – Ф. Чайлда.

Серед 288 баладних сюжетів, які виокремив і систематизував О. Дей, 94 розповідають про кохання й дошлюбні відносини молоді. Сюжети українських балад особистої та родинної тематики, на думку вченого, поставали переважно на основі реалій українського життя й належать до “оригінально-українських творів” [8, с. 42], скажімо “Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці”, “Лимерівна”, “Яким і вдова”, а також деякі балади про самогубство насильно розлучених закоханих, балади-алегорії тощо. Проте і до них існують, як зазначив науковець, “сюжетно-тематичні паралелі в фольклорі близьких і далеких сусідів” [8, с. 42]. Близькість різномовних фольклорно-баладних традицій на рівні окремих сюжетів, мотивів, образів дає можливість передовсім виявити автентичний стиль у змалюванні типологічно посталих подій, з іншого боку, – самотність і своєрідність культурної традиції у випадку вrostання й трансформації запозичених елементів.

Між українськими та британськими народними баладами особистої тематики спостерігаємо чимало сюжетних перегуків на рівні циклів і сюжетних типів, зокрема сюжетний тип І – С-5: “старша сестра топить із заздрощів і ревнощів молодшу” й № 10: “Дві сестри” (“The Twa Sisters”).

На загальноєвропейський масштаб сюжету “старша сестра топить із заздрощів і ревнощів молодшу” звернули увагу, зокрема М. Гайдай [2, с. 48-49], О. Дей [8, с. 45], М. Коцюбинська [16, с. 469], Ф. Чайлд [24, V. I. P. I, с. 118-125] та інші вчені. Так, у вступних заувагах до № 10 Ф. Чайлд писав, що “Дві сестри” належить до давніх балад, які і в другій половині ХІХ ст. побутували у всіх чотирьох краях Британії: Англії, Шотландії, Валлії та Ірландії [24, V. I. P. I, с. 118-119]. Окреслюючи міжнародний контекст британської балади, вчений навів і слов’янські паралелі, зокрема польську народну казку. Тут “молодий чоловік із далекої України” зустрів трьох сестер, котрі плетуть вінки [24, V. I. P. I, с. 124-125].

Показово, що М. Коцюбинська залучила “відому англійську баладу «Біннорі, о Біннорі»” до контексту аналізу баладної спадщини Т. Шевченка [16, с. 469]. М. Гайдай у студії “Слов’янська балада в її зв’язках з іншими жанрами фольклору” (1973) вказав на англійські й шотландські версії згаданого найстарішого слов’янського баладного сюжету й більш повну розробку його слов’янською та українською (“Калинова сопілка”) казковою традицією [2, с. 49]. О. Дей у монографії “Українська народна балада” (1986), розглядаючи українські баладні твори, які опрацьовують запозичені сюжети і мотиви, виокремив і “сюжет типовий для ісландських, англійських і шотландських балад” – “сестра сестру згубила” [8, с. 45].

Загалом, відмінні за повнотою відображення головних мотивів і наявністю провідних сюжетотворчих ланок, 8 українських пісень сюжет-

ного типу I – C-5 [1, с. 100-104] й 21 британський варіант № 10 [24, V. I. P. I, с. 126-137] виявляють спорідненість на рівні мотивів сватання до сестер (сестри), задрощів старшої сестри до краси молодшої, топлення конкурентки, відкупу від смерті та відмови від відкупу. На відміну від українських балад про суперництво двох сестер, британська “Дві сестри” детально розробляє казковий мотив “чарівної арфи/скрипки”. За систематизацією М. Грушевського “чудесна дудка й інші чудесні свідки та обвинувачі вчиненого злочину” належить до “головніших казкових мотивів” й “має безконечну філіяцію в світовім фольклорі” [6, с. 345]. Фантастичний мотив “чудесної дудки” органічно вплетений в українські балади іншого сюжетного типу II – H-1: “свекруха закликає невістку в тополею (билину, горобину)” й казки про калинову дудочку.

Зазначимо, що Ф. Чайлд подав № 10А за плакатним виданням 1656 р. “Мірошник і королівська донька” (“The Miller and the King’s Daughter”), № 10С – другим томом “Менестрельних балад” (1802) В. Скотта “Жорстока сестра” (“The Cruel Sister”), останній ж варіант № 10U – із острова Лонг-Айленд, Нью-Йорк [24, V. I. P. I, с. 118]. Також № 10R, S, U своїми рефренами, образами й деталями, текстовими шматками нагадують американську баладу англійського походження “Дві сестри” (“The Two Sisters”), варіанти якої були записані у 1916 р. від нащадків англійських переселенців, котрі мешкали у віддалених районах південних Аппалач, й опубліковані американською фольклористкою Олів Кемпбелл (Olive Dame Campbell, 1882–1954) та англійським фольклористом, етномузикологом Сесілом Шарпом (Cecil James Sharp, 1859–1924), зокрема у збірці “Англійські народні пісні із південних Аппалач” [21, с. 16-19].

Українські (I – C-5) і британські (№ 10) пісні прикметні казковою експозицією (“Ой жив-був собі”, “Ой жив собі, жив”, “Ой було в батька дві дочки”, “Ой мала матуся, мала дві дочки”, “У будуарі сиділи дві сестри” (“There were two sisters sat in a bour”), “У покоях жили три сестри” (“There lived three sisters in a bouer”), “У північній країні був собі король” (“There was a king of the north country”) тощо. Місцем дії у зачині 11 британських текстів, а саме № 10B-G, I, N-Q, є дівочий “будуар” / “покої” (“bower”, “bour”, “bouir”) – традиційне тло для розгортання сюжету в просторі англо-шотландської балади:

<i>I. There were two sisters sat in a bour;</i>	<i>I. У будуарі сиділи дві сестри;</i>
<i>Binnorie, O Binnorie</i>	<i>Біннорі, ой, Біннорі,</i>
<i>There came a knight to be their wooer.</i>	<i>Одружуватися до них приїхав лицар.</i>
<i>By the bonny mill-dams of Binnorie.</i>	<i>Біля мальовничих гребель Біннорі.</i>
[№ 10С, 24, V. I. P. I, с. 128]	(Тут і далі переклад наш – О.К.)
*****	
<i>I. There were three sisters lived in a bouir,</i>	<i>I. У покоях жили три сестри,</i>
<i>Hech, hey, my Nanny O</i>	<i>Гей, гей, моя Ненні, ой</i>
<i>And the youngest was the fairest flouir.</i>	<i>Та наймолодша була найгарнішою</i>

And the swan swims bonnie O.

[№ 10G, 24, V. I. P. I, c. 131]

*Ой жив собі, жив
Та багатий купець,
Ой мав собі, мав
Та дві дочки хороші.
Що старша доч –
Та як темная ноч,
А менша була,
Так як рожса цвіла.
Що старшую доч
Та ніхто не хотів,
А меншую доч
Та засватав король.*

[1, с. 101]

квіткою.

А лебідка пливе прекрасно, ой.

*Ой жив-був собі
Батько багатенький,
Ой мав він собі
Дві дочки рідненькі.*

[1, с. 100]

Експозиція та зав'язка текстів поетично зображають “пишную вроду” молодшої сестри, пояснюють причину конфлікту шляхом протиставлення образів старшої і молодшої сестер через пряму вказівку (“Молодша сестра гарна була”, “Меншу любили, старшу – ніт”), метафоризацію нарації (“Наймолодша була найсолодшою квіткою” (“*The youngest was the sweetest flowr*”), “Та наймолодша була найгарнішою квіткою” (“*And the youngest was the fairest flouir*”), “Наймолодша з них ой вона була квіткою” (“*The youngest o them O she was a flower*”), порівняння (“Старшая дочка – / Як темная нічка, / А меньшая дочка – / Як рожсева квітка”, “Що старшая доч – / Та як темная ноч, / А менша була, / Так як рожса цвіла”, “Старша була чорнявою (похмурою), а молодша була білявою (гарною)” (“*The old was black and the young ane fair*”), “Наймолодша була лагідною і гарною, / Коли встає на сході золотим днем. / Найстарша сувора, як зима холодна, / Лютою була її душа, а зовнішність була зухвалою” (“*The youngest was meek, and fair as she may / Whan she springs in the east wi the gowden day. / The eldest austerne as the winter cauld, / Ferce was her saul, and her seiming was bauld*”).

Фольклорні прийоми словесного опису підкреслюють дівочу красу жертви у сцені топлення. У “Ой мала матуся, мала дві дочки” це епітет “золота” в “золота коса”, у “Ой світив місяць та й дві зорі” – порівняння “Молодша сестра, як та зоря” та епітет “жовта” в “жовта коса”, у № 10В і С – епітети: “молочно-біла рука” (“*the milk-white han*”), “лілейна рука” (“*the lilly hand*”), “стан тонкий” (“*the middle sma*”), “її прекрасна спина” (“*her bonnie / bonny back*”). У британській баладі старша сестра веде молодшу подивитися, як заходять батькові кораблі: “Вона взяла її за лілейну руку / І відвела її до берега ріки. / Молодша ступила на камінь, / Старша підійшла і штовхнула її. / Вона взяла за стан тонкий / І кинула її прекрасну спину у хвилі” (“*She’s taen her by the lilly hand, / And led her down to the river strand. / The youngest stude upon a stane, / The eldest*

came and pushed her in. / She took her by the middle sma', / And dashed her bonnie back to the jaw") [№ 10C, 24, V. I. P. I, с. 128], в українській – сестри йдуть подивитися “*На морський бережок / На зелений моріжок*”, “*на чистую воду, / Котра з нас гарніша на пишную вроду*”.

Українські й британські балади шляхом градаційного наростання у діалоговій формі передають звернення молодшої сестри до старшої про порятунок (просить подати їй “*білі руки*”, “*білий платок*”, “*зелений пас*”; “*руку*” (“*hand / han*”), “*рукавичку*” (“*glove*”) чи взяти “*за жовту / золоту косу*”; за “*руку*” (“*hand / han*”), “*стан*” (“*middle*”), “*рукавичку*” (“*glove / gluve*”), пропозиції відкупу від смерті (віддає “*корали*”, “*строї*”, “*поясок*”, “*шовковий пас*”, “*перстень з руки*”, “*обручку*”, “*золото*”; обіцяє “*землі*” (“*lan / land*”), “*золото*” (“*goud*”), “*золотий поясок*” (“*gouden / gowden girdle*”), “*золоте / срібне віяло*” (*gouden / silver fan*”), “*Вільяма / Віллі*” (“*William / Willy (ie)*”), що “*вона стане дружиною сквайра*” (“*eu shall be the squire’s wife*”) тощо) та відповіді-відмови старшої сестри рятувати чи приймати подарунки.

Загалом композиційна структура та змістове наповнення означеної сцени є досить схожими в українських і британських піснях. Скажімо, балада “*Ой мала матуся, мала дві дочки*” обривається на найвищому кульмінаційному “*акорді*”, коли старша сестра обґрунтовує свій вчинок: “*– Ой плавай, сестричко, в холодній воді, / Бо ти заважаєш мені молодій. / – Ой рятуй, сестричко, за золоту косу, / Тобі в нагороду золото приношу. / – Не хочу я брати жодну нагороду, / Бо ти нам мішаєш у нашому роду*” [1, с. 103]. № 10А в уста старшої сестри вкладає формулу неможливого: “*Ой сестро, ой сестро, цього не буде, / Поки на дереві не виростуть як сіль, так і вівсянка*” (“*O sister, O sister, that may not bee, / Till salt and oatmeale grow both of a tree*”) [24, V. I. P. I, с. 126]. У № 10В читаємо: “*Твої вишневі щоки і твоє жовте волосся / Прирекли мене на вічне дівування*” (“*Your cherry cheeks an your yallow hair / Gars me gae maiden for evermair*”) [24, V. I. P. I, с. 127]. № 10F подібно трактує: “*Це твої вишневі щоки і твої білі груди, / Прирекли мене вдома на довге дівування*” (“*It’s thy cherry cheeks and thy white briest bane / Gars me set a maid owre lang at hame*”) [24, V. I. P. I, с. 130].

Прикметно, що тексти британської пісні № 10 відзначаються багатоманітною фольклорною інкрустацією, яка не лише декорує словесну тканину яскравими барвами, демонструє ідеально-красиву жіночу зовнішність, а й слугує своєрідним засобом ретардації, увиразнює, усупереч об’єктивно-безсторонній манері баладного викладу, суб’єктивно-співчутливе ставлення колективного автора й індивідуального виконавця до молодшої сестри, викликає жаль за покривджим молодим життям. Так, тіло потопельниці, яке потрапляє до греблі мірошника, він (його діти) поетично уподібнюють до “*русалки або лебідки*” (“*a mermaid or a swan*”) (№ 10В), “*русалки або молочно-білої лебідки*” (“*a mermaid or a milk-white swan*”) (№ 10С), “*білої рибини або лебідки*” (“*a white fish or a swan*”)

(№ 10I, M), “*фазана*” (“*a pheasant cock*”, “*a pheasant hen*”) (№ 10L).

Цікаво, що перетворення втонулої сестри на білу лебідку стало чільним мотивом пісні “Прекрасні лебеді” (“*The Bonny Swans*”) (альбом “*Маска й дзеркало*”, 1994) у виконанні відомої сучасної канадської співачки і музиканта Лорін Маккеннітт (Loreena McKennitt), яка здійснила упорядкування традиційного баладного тексту і обробку мелодії [23]. Словесну площину пісні “Прекрасні лебеді” пронизує один із двох наскрізних рефренів “*лебеді пливають так прекрасно, ой*” (“*the swans swim so bonny o*”), “драматургійно-театральну” – образ білої лебідки. Розвиваючи та підсилюючи естетичний заряд, закладений у тексті, музичний кліп до пісні розгортає перед поглядом глядача подвійну метаморфозу: перетворення потопельниці у птаха та чудесну арфу. Очевидно, що поштовхом для візуального втілення саме такої орнітоморфної метаморфози могли стати, зокрема й традиційні порівняння та приспіву № 10. Асоціацію між втонулою сестрою та лебідкою простежуємо у 14 варіантах із 21, а саме: “*a swan*” (№ 10B, I, M, P), “*a white swan*” (№ 10R), “*a milk-white swan*” (№ 10C-H, N, O, Q). Притім, чотиривірші окремих варіантів цієї народної балади містять останні рядки-рефрени “*And the swan swims bonnie O*” (№ 10G, P), “*The swan she does swim bonnie O*” (№ 10J).

Портретний живопис втонулої поєднано із розкішшю її нарядів: “*За золотом і рідкісними перлинами / Не було видно її жовтого волосся. / Не було видно її стану тонкого, / Бо золотий пояс був таким красивим*” (“*You could not see her yellow hair, / For gowd and pearls that were sae rare. / You could na see her middle sma, / Her gowden girdle was sae bra*”) [№ 10C, 24, V. I. P. I, с. 128]. № 10B доповнює: “*Не роздивитися її пальців білих, / Бо золоті персні були такими великими*” (“*You couldna see her fingers white, / For gouden rings that was sae gryte*”) [24, V. I. P. I, с. 127]. Цікаві варіації у №10D: жовті локони на чолі ховали її чорні очі як вугілля (“*They could na see her coal-black eyes / For her yellow locks hang oure her breees*”) [24, V. I. P. I, с. 129] і №10F: акуратні срібні туфлі приховували її стопи, безліч стрічок ховали її шкіру (“*I wad he saw na a bit o her feet, / Her silver slippers were made so neat. / I wad he saw na a bit o her skin, / For ribbons there was mony a ane*”) [24, V. I. P. I, с. 130]. Отже, британська балада є своєрідним уславленням жіночої вроди. Загалом, така манера викладу відтворює романтичну та казкову спрямованість британської середньовічної балади, на відміну від реалістичної домінанти української баладної пісенності.

Також британські пісні про суперництво сестер щільно насичені постійними епітетами: 1) “*bonny / bonnie*” у “*the bonny mill-dams*” (“*малювничі греблі*”), “*bonnie back*” (“*прекрасна спина*”), “*bonnie fiddle*” (“*прекрасна скрипка*”), “*bonny breast-bone*” (“*прекрасні груди*”), “*bonnie yallow hair*” (“*прекрасне жовте волосся*”), “*Our father’s ships sail bonnilie*” (“*Кораблі нашого батька пливають красиво*”), “*The swan she does swim bonnie O*” (“*Лебідка так прекрасно пливе, ой*”); 2) “*fair*” –

“*sister fair*“ (“сестра гарна“), “*fair maid*“ (“гарна дівчина“), “*skin sae fair*“ (“шкіра така білява“), “*the fairest flower*“ (“найгарніша квітка“), “*a fiddler fair*“ (“скрипаль гарний“); 3) “*gay*” – “*gay gold ring*“ (“яскравий золотий перстень“), “*gay gold chain*“ (“яскравий золотий ланцюжок“); 4) “*lilly*” – “*the lilly hand*“ (“лілейна рука“), “*lilly feet*“ (“лілейні стопи“); 5) “*white*” – “*thy white briest bane*“ (“твої білі груди“), “*her fingers sae white*“ (“її пальці такі білі“), “*a white swan*“ (“біла лебідка“), “*a white fish*“ (“біла рибина“); 6) “*milk-white*” – “*the milk-white han*“ (“молочнобіла рука“), “*a milk-white swan*“ (“молочнобіла лебідка“); 7) “*sweet*” – “*sweet William*“ (“милий Вільям“), “*my William, sweet and true*“ (“мій Вільям, милий і відданий“), “*the sweetest flowr*“ (“найсолодша квітка“), “*sweet Isabel*“ (“мила Ізабель“), “*sweit sister*“ (“мила сестра“), “*sweit sang the birdis*“ (“солодко співали пташки“), “*the sweet pale face*“ (“миле бліде обличчя“); 8) “*cherry*” – “*cherry cheeks*“ (“вишневі щоки“); 9) “*yellow*” – “*yellow hair*“ (“жовте волосся“), “*yellow locks*“ (“жовті локони“); 10) “*false*” – “*false Helen*“ (“віроломна Єлена“) тощо.

У підсумку, аналіз і зіставлення української балади I – C-5: “старша сестра топить із заздрощів і ревнощів молодшу” (8 варіантів) та британської № 10: “Дві сестри” (“*The Twa Sisters*”) (21) свідчить про спорідненість цих текстів на рівні провідних мотивів й образів-персонажів, композиції.

Баладні пісні про суперництво сестер демонструють спільні точки дотику у баченні жіночої вроди українським та британським народним творцем шляхом застосування схожих художніх засобів. Передовсім, це метафоричне уподібнення меншої сестри до “квітки”; “*flower*” (“*flowr*”, “*flour*”) та епітет “жовтий” у “жовта коса”; “*yellow*” – “*yellow hair*” (“жовте волосся”), “*yellow locks*” (“жовті локони”).

Національна самобутність розглянутого міжнародного сюжету полягає у реалістичному змалюванні зображеної колізії, а також у відсутності фантастичного мотиву людського перевтілення у чудесну арфу/скрипку, який натомість розробляє простудійована британська балада. Гімн жіночій красі співають варіанти № 10: “Дві сестри”. Тут конкретно-чуттєвої візуалізації та фольклорної естетизації ідеального образу вродливої жінки досягнуто через багатство традиційного уснопоетичного декору та щільну насиченість художньою тропікою, змалювання розкоші нарядів й детальне вибудовування-виокремлення мікрообразів-частин жіночого тіла: “*hand*” (“рука“), “*middle*” (“стан“), “*back*” (“спина“), “*cheeks*” (“щоки“), “*hair*” (“волосся“), “*briest bane*” (“груди“), “*fingers*” (“пальці“), “*coal-black eyes*” (“чорні як вугілля очі“), “*feet*” (“стопи“), “*skin*” (“шкіра“). “Помітна питома вага запозичених сюжетів у баладній скарбниці українського народу свідчить як про його багатівікові міжетнічні контакти, так і про широту суспільно-естетичних інтересів” [8, с. 44].

Література

1. Балади. Кохання та дошлюбні взаємини / упорядкували: О. І. Дей, А. Ю. Ясенчук (тексти), А. І. Іваницький (мелодії). – К.: Наукова думка, 1987. – 472 с.
2. Гайдай М. М. Слов'янська балада в її зв'язках з іншими жанрами фольклору / М. М. Гайдай; відповідальний редактор: В. А. Юзвенко // Розвиток і взаємовідношення жанрів слов'янського фольклору. – К.: Наукова думка, 1973. – С. 22-61.
3. Гарасим Я. І. Культурно-історична школа в українській фольклористиці / Я. І. Гарасим. – Львів: ЛДУ ім. Івана Франка, 1999. – С. 68.
4. Гарасим Я. І. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10.01.07 „Фольклористика” / Я. І. Гарасим. – К., 2010. – С. 1-2.
5. Гнатюк В. М. “Народні кельтські, німецькі, романські пісні” Е. Порембовича // Вибрані статті про народну творчість / В. М. Гнатюк; упорядкування, вступна стаття та примітки М. Т. Яценка, відповідальний редактор О. І. Дей. – К.: Наукова думка, 1966. – С. 223, 224.
6. Грушевський М. С. Історія української літератури: в 6 т. 9 кн. / М. С. Грушевський. – К.: Либідь, 1993-1995. – Т.1 / [упорядник В. В. Яременко; автор передмови П. П. Кононенко; примітки Л. Ф. Дунаєвської]. – 1993. – С. 345.
7. Дей О. І. Поетика української народної пісні / О. І. Дей. – К.: Наукова думка, 1978. – С. 83, 84.
8. Дей О. І. Українська народна балада / О. І. Дей. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 42, 44, 45.
9. Денисюк І. О. Філарет Колесса про національну специфіку українського фольклору / І. О. Денисюк // Літературознавчі та фольклористичні праці: у 3 томах, 4 книгах. – Львів: [у надзаг.: Львівський національний університет імені Івана Франка], 2005. – Т. 3: Фольклористичні дослідження / [редакційна колегія: Т. Ю. Салига (голова) та ін.; передмова Я. Гарасима]. – 2005. – С. 49.
10. Дмитренко Микола. Українська фольклористика: [історія, теорія, практика] / Микола Дмитренко. – К.: Народознавство, 2001. – С. 363.
11. Драгоманов М. П. Відгук лицарської поезії в руських народних піснях. Пісні про “Королевича” / М. П. Драгоманов // Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство: У 4 т. [Збірник філологічної секції Наукового Товариства імені Шевченка. Т. 11]. – У Львові: Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка, 1899-1907. – Т. 1. – 1899. – С. 67, 83, 84.
12. Драгоманов М. П. Предисловие / М. П. Драгоманов // Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл. Антоновича и М. Драгоманова: У 2 т. – К., 1874-1875. – Т.1. – 1874. – С. XVI-XVII.

13. Драгоманов М. П. Фатальна вдова (карно-психологічна тема в українській народній пісні) / М. П. Драгоманов; редакційна колегія: В. П. Андрущенко (голова) та ін. // *Вибрані праці [Текст]: У 3 т. 4 кн. /* – К.: Знання України, 2006-2007. – Т. 2: Фольклористика. Літературознавство / [упорядкування та примітки В. Ф. Погребенника]. – 2007. – С. 134.
14. Колесса Ф. М. Про вагу наукових дослідів над усною словесністю // *Фольклористичні праці / Ф. М. Колесса; редакційна колегія: Л. М. Ревуцький (голова) та ін.* – К.: Наукова думка, 1970. – С. 21.
15. Колесса Ф. М. Рецензія на збірник “Угорська балада”, укладений Г. Людеке // *Фольклористичні праці / Ф. М. Колесса; редакційна колегія: Л. М. Ревуцький (голова) та ін.* – К.: Наукова думка, 1970. – С. 392.
16. Коцюбинська М. Х. Балада Шевченка // *Матеріали до вивчення історії української літератури : У 5 т. / М. Х. Коцюбинська.* – К.: Радянська школа, 1959-1963. – Т. II: Література першої половини XIX ст. / [упорядкували: І. П. Скрипник, П. М. Сіренко]. – 1961. – С. 469.
17. Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова / редакційна колегія: І. Вакарчук, Я. Ісаєвич (співголови) та ін. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 244, 304, 464.
18. Франко І. Старошотландські балади. Передмова / І. Франко; редакційна колегія: І. І. Басс та ін. // *Зібр. творів: У 50 т.* – К.: Наукова думка, 1976-1986. – Т. 10: Поетичні переклади та переспіви / [ред. тому: О. Є. Засенко; упорядкування та коментарі: Ф. П. Погребенника]. – 1977. – С. 144.
19. A.B.F. (Albert V. Friedman) *Ballad* / A.B.F. // *The New Encyclopedia Britannica. Macropaedia: 32 volumes.* – [15th edition]. – Chicago, 1974-1994. – V. 23. – 1993. – P. 108.
20. Baker R. L. *Academic Programs in Folklore. North American* / R. L. Baker // *Folklore: [An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art: 2 volumes / edited by Thomas A. Green].* – Santa Barbara, California; Denver, Colorado; Oxford, England: ABC-CLIO, 1997. – V. I. – P. 5.
21. Campbell O. D. *English Folk Songs from the Southern Appalachian Mountains Comprising 122 Songs and Ballads, and 323 Tunes With an Introduction and Notes* / O. D. Campbell, C. J. Sharp. – New York and London: G.P. Putnam's Sons, 1917. – 341 p.
22. Kittredge G. L. *Francis James Child* / G. L. Kittredge // *The English and Scottish Popular Ballads : five volumes / [edited by Francis James Child].* – [Reprint edition]. – Boston and New York: Houghton, Mifflin and Company, 1898. – Volume I. Part I. – 1898. – P. XXVIII.
23. McKennitt L. *The Bonny Swans* [Electronic resource] / L. McKennitt // *The Mask and Mirror.* – 1994. – Mode of access: <http://loreenamckennitt.com/video/>. [31.01.2016].
24. *The Twa Sisters* // *The English and Scottish Popular Ballads: five volumes / [edited by Francis James Child].* – [Reprint edition]. – Boston and

- New York : Houghton, Mifflin and Company, 1898. – Volume I. Part I. – 1898. – P. 118-141.
25. Wolff S. L. § 43. Francis James Child [Electronic resource] / S. L. Wolff // The Cambridge History of English and American Literature: An Encyclopedia in 18 Volumes / ed. by A. W. Ward, A. R. Waller, W. P. Trent, et al. – New York: G. P. Putnam's Sons ; Cambridge, England: University Press, 1907-1921. – V. XVIII. – 1921. – P. 72. – Mode of access: <http://www.bartleby.com/228/0243.html>. [31.01.2016].

*Стаття надійшла до редакційної колегії 23.01.2016 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Хоробом С.І.,
д.ф.н., професором Мафтин Н.В.*

COMPARATIVE STUDIES OF THE FOLK BALLAD: UKRAINIAN AND BRITISH CONTEXT

O. V. Karbashevska

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
Ivano-Frankivsk, Shevchenko Str., 57; ph. +380 (342) 59-60-69 ;
e-mail: oksanakarba@gmail.com*

The establishment of comparative ballad studies in Ukraine and the USA is outlined. The analysis of the international plot “the elder sister drowns the younger one because of envy and jealousy” is performed on the material of Ukrainian and British folk ballads. The conclusion about similarities on levels of the plot, composition, images and artistic means is made. Authenticity in depicting typologically arisen events is highlighted.

Key words: *comparative folkloristics, Ukrainian-British context, folk ballad, poetics, Ukrainian plot type I – C-5, “The Twa Sisters” (Child № 10), the image of woman's beauty.*